

“USTOZ MAQOMI TOG’LARDAN ULUG’” SHIORI OSTIDA TAYYORLAGAN PEDAGOGIK QOBILIYATI

**Andijon viloyati Oltinkoʻl tumani 2 -sonli umumiy oʻrta taʼlim
maktabining informatika fani oʻqituvchisi Umarqulova Nilufar**

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Ustoz maqomi togʻlardan ulugʻ” shiori ostida tayyorlagan pedagogik qobiliyati va ustozlarning oʻziga boʻlgan ishonchi hamda oʻz ishiga masuliyatli boʻlishi haqida maʼlumotlar keltirilgan.

Kaʼlit soʻzlar: pedagog, ustoz, taʼlim, tarbiya, metod, koʻnikma, malaka, qobilyat,

Davlat taʼlim standartlarining bosqichma-bosqich takomillashtirib borilishi oʻqituvchiga kasbiy faoliyatini sezilarli oʻzgartiruvchi va yangi mazmun bilan toʻldiruvchi talablarni qoʻymoqda. Chunki mazkur standartlar kompetentli-faoliyatli yondashuvga asoslangan boʻlib, ular oʻquvchilarda shunchaki bilim, koʻnikma, malakalarni shakllantirish emas, balki uzluksiz taʼlim olishga, ehtiyojlari va qobiliyatlarini rivojlantirishga layoqatli shaxsni tarkib toptirishga yoʻnaltirilganligi ilan farq qiladi. Bu oʻz navbatida oʻqituvchi kasbiy masʼuliyatining oshishi va jamiyatdagi oʻrning oʻzgarishini bildiradi. Yaʼni pedagoglarni taʼlim jarayonidagi jadal oʻzgarishlarga tez moslashish, oʻta faollik, doimiy oʻzini rivojlantirish, mustaqil bilim olishga tayyorlik, oʻqitishning zamonaviy yondashuvlari, texnologiyalaridan xabardorlik hamda faoliyatida samarali qoʻllay olish sifatlariga ega boʻlishi. Shuning uchun ham oʻqituvchi faqatgina oʻquv dasturlari, darsni tashkil qilish, baholash bilan cheklanmasdan, oʻquvchilarning ichki salohiyatini rivojlantirishi, ularni qiziqtirishi, ergashtira olishi va doimo – bir qadam oldindan yurishi lozim. Malaka oshirish kurslari davomidagi kuzatishlar pedagog xodimlarning barchasi ham mustaqil ravishda kasbiy rivojlanish yoʻnalishlarini belgilash, faoliyatlarini qayta qurish, oʻzaro taʼsir va kommunikativ munosabatlarga tez kirishish layoqatlariga yetarlicha ega emasliklari hamda koʻp ikkilanishlarini koʻrsatdi. Ular zaruriy adabiyotlar, malaka oshirish shakllarini tanlash, kasbiy ehtiyojlari va qiyinchiliklarini anglash, oʻzlarini namoyon qilish, pedagogik gʻoyalarini amaliyotga tatbiq etish, qanday hollarda taʼlim xizmatlarini koʻrsatuvchi qaysi subyektlarga murojaat qilishlarini aniqlashlarida amaliy yordamga muhtojlik sezadilar. Shu sababdan pedagoglarning kasbiy ehtiyojlarini qoplash, muayyan muammoli vaziyatlarda maqbul yechimlarni topishda ichki salohiyatidan foydalanish, Oʻz-oʻzini motivlashtirish, Oʻz-oʻzini ragʻbatlantirish, Oʻz-oʻzini rivojlantirish strategiyalarini belgilash muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagoglarning ijodiy qobiliyatlarini faollashtirish, innovatsion jarayonlarga doir koʻnikma va malakalarini takomillashtirish, muxtasar aytganda, kasbiy rivojlanishlarida ilmiy-metodik kuzatuvni tashkil qilishga qulay sharoitlar yaratishga asosiy eʼtiborni

qaratish zarur. Ya'ni – Bir tarafdin pedagog doimiy o'sib borishi, o'z malakasini oshirishga tayyor bo'lishi, ikkinchi tarafdin, jamiyat tomonidan uning doimiy o'qishi va rivojlanishiga bo'lgan ehtiyojini ro'yobga chiqarish uchun sharoit yaratilishi lozim. Demak, pedagoglar kasbiy rivojlanishida ilmiy-metodik kuzatuv modeliga shunday sharoit yaratilishining pedagogik kafolati sifatida qaralishi mumkin. Ilmiy-metodik kuzatuv maqsadi, strategiyalarini belgilashda quyidagi yo'nalishlarda axborotlarni to'plash va tahlil qilish jarayonni tashkillashtirishning maqbulligi hamda natijadorligini ta'minlaydi:

- *pedagogning kasbiy rivojlanishiga davlat va jamiyat buyurtmasi*: pedagoglar kasbiy kompetentligiga qo'yiladigan davlat talablari, ta'limsubyektlariga qo'yiladigan vazifalar tez o'zgarishining obyektiv sabablari, ijtimoiy-pedagogik omillari, jamiyatdagi o'zgarishlar, tegishli muassasalarning ehtiyojlari, jamoat tashkilotlari, mutaxassislar, o'quvchilar va ota-onalarining taklif hamda tavsiyalari;
- *pedagogning kasbiy ehtiyojlari*: kasbiy muvaffaqiyatlarga erishish, ehtiyojlari, muammolari, qiyinchiliklarini anglash, aniqlash, korreksiyalash, bozor iqtisodiyoti sharoitidagi raqobat muhitida o'zining o'rnini tushunishi, kompetentligini oshirishga yo'naltirilgan shaxsiy-istiqbolli dasturini mustaqil shakllantirishi, o'zini namoyon qilish, ilg'or tajribalarini ommalashtirish;
- *pedagoglar va o'quvchilar bilan o'tkaziladigan turli monitoring natijalari*: maktab metodik birlashmasi faoliyati yakunlari, pedagoglar attestasiyasi, malaka toifalarini belgilash, pedagogik hamda metodik kengash xulosalari, malaka oshirishdan keyingi faoliyatni o'rganish, turli tanlovlar, ta'lim sifati monitoringi, o'quvchilar yakuniy attestasiyasi, bilimlar bellashuvi natijalari va boshqalar.

Ehtiyoj – insonning yashashi va kamol topishi uchun kerakli hayotiy vositalarga bo'lgan zaruriyat. Ehtiyoj kishilarning hayotiy vositalariga bo'lgan zaruriyatini ifodalovchi ilmiy kategoriya sifatida taraqqiyotning hamma bosqichlari uchun umumiy va doimiydir. O'qituvchining kasbiy ehtiyoji bu - uning bozor iqtisodiyoti sharoitida o'zining o'rnini tushunishi, kompetentligini oshirishga yo'naltirilgan shaxsiy istiqbolli dasturini mustaqil shakllantirishi, o'zini namoyon qilishiga bo'lgan zaruriyatidir, shuningdek, o'zini o'zi boshqarish istagi, potensial imkoniyatlarini anglashga urinish hamdir. O'qituvchi o'zidagi mavjud ehtiyojlarni qanchalik tez tashxislasa hamda ularni tan olsa, shunchalik kam kasbiy qiyinchiliklarga uchraydi. Tez o'zidagi qobiliyatlarni yuzaga chiqarishi mumkin. Kasbiy qiyinchiliklar deganda, maktab o'qituvchisining muayyan vaziyatlarda kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan vazifalar yechimini aniq taqdim etishdagi va samarali ta'minlay oladigan hamda maqsadga yo'naltirilgan kasbiy harakatni bajarishdagi qiyinchiliklari tushuniladi. o'z-o'zini tarbiya – odamni o'zini o'zi takomillashtirish. Kasbiy o'zini o'zitarbiyalash va o'zini o'zi tarbiyalashning yetakchi tarkibiy qismi o'z-o'zini ta'limi, biz o'z-o'zini tarbiyalash, biz universal tajriba, uslubiy bilimlarni, uslubiy bilimlar va ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun o'qituvchining maqsadli, xususan, ma'rifiy madaniy

faoliyatini tushunamiz Pedagogik jarayonni takomillashtirish uchun o‘zo-o‘zini hisoblash uchta yo‘nalish bo‘yicha professional ravishda muhim fazilatlarni rivojlantirish bo‘yicha ongli ishlarni o‘z ichiga oladi: Pedagogik faoliyat o‘qituvchilarining o‘ziga xos noyob xususiyatlarini moslashtirish; Kasbiy kompetentsiyada doimiy o‘shish; Doimiy ravishda ijtimoiy-axloqiy va boshqa shaxsning shaxsiy xususiyatlarini doimiy rivojlantirish. Kasbiy o‘zini o‘zi tarbiyalash, boshqa harakatlar singari, faoliyat manbalari va faoliyat manbalari juda murakkab tizimiga ega. O‘z-o‘zini tarbiyalashni rag‘batlantiruvchi tashqi omillar:

- ***pedagogik jamoa,***
- ***maktab rahbariyati uslubi va***
- ***bo‘sh vaqt omili.***

O‘z-o‘zini hisoblash:

1) O‘z-o‘zini bilish o‘z-o‘zini tarbiyalash maqsadlarini to‘g‘ri kiritish uchun, siz o‘zingizning kuchli va zaif tomonlaringizni bilishingiz kerak, ya‘ni o‘zingizni bilishingiz kerak. O‘z-o‘zini bilishning eng muhim usullaridan biri bu sizning tajribangiz, ham ijobiy va salbiy tomoni. O‘zingizni bilishning yana bir usuli - boshqalar bilan taqqoslash;

2) O‘z-o‘zini dasturlash;

3) O‘zini – o‘zi harakatlantirish. Usul maqsadga erishish uchun yo‘ldir. O‘z-o‘zini tarbiya usullari – o‘zini takomillashtirish usullari. Ularning boshidan ko‘rib chiqaylik. **O‘z-o‘zini shakllantirish usullari:**

1. O‘z-o‘zini tarbiyalash. Bunga ilmiy-texnik adabiyotlarni o‘qish, maxsus ma‘ruzalar, ko‘rgazmalar, muzeylar, doiralar va amaliy muammolarni hal qilish, amaliy muammolarni hal qilish, turli kasbli odamlar bilan aloqa qilish, kitoblar va televizion dasturlar bilan tanishish orqali amalga oshirish orqali amalga oshirish mumkin.
2. O‘z-o‘zini tejash kuchli aqliy ishlarni talab qiladi. Uning maqsadi ma‘lum xulqatvor, ishning to‘g‘riligi yoki, aksincha, xatti-harakatning yolg‘onligi, harakatning xiyonati ekanligini isbotlash.
3. O‘z-o‘ziga yondashuv – bu maxsus sharoitda eng muvaffaqiyatli ishdir. Biror kishi buni amalga oshirish, o‘zining tanqidi, ammo harakatni boshlash, unga birinchi qadamni qo‘yish.

4. Atrofdagining harakatlari va o‘quvchilarining xatti-harakatlari va harakatlarini ko‘rish va ijodiy dizayni sifatida kuzatish, tasavvurni rivojlantirishga qaratilgan mashqlar.

5. O‘z-o‘ziga bosim.

6. O‘z-o‘zini bilish.

7. Boshqarish va o‘zini-o‘zi baholash.

Bularga turli xil yopilishi, o‘zini kamaytirish, mushaklarning yengilligi (yengillik), maqsadli o‘zini baholashning usullari va usullari tufayli maxsus og‘zaki formulalar mavjud.

O‘z-o‘zini dasturlash usullari:

1. O‘z-o‘zini tarbiyalash bo‘yicha dasturlarni o‘rganish.

2. O‘zingizning dasturingizni tuzing.

Rag‘batlantirish usullari:

1. O‘z-o‘zini boshqarish.

2. O‘z-o‘zidan foydalanish muddati.

3. O‘z-o‘zini tanqid qilish.

***Professional o‘zini takomillashtirish** – ongli, kasbiy kompetensiya darajasini oshirish va ijtimoiy talablar, kasbiy faoliyat va uning rivojlanish dasturiga muvofiq katta fazilatlarni rivojlantirish jarayoni.*

O‘qituvchining kasbiy mahoratini oshirish.

Bugun o‘zgarish davridir va, birinchi navbatda, bu o‘zgarishlar maktab hayotiga, o‘quv jarayoniga bo‘lgan talablarning oshishiga bog‘liq. Agar ilgari ta‘lim uzoq vaqt davomida berilgan bo‘lsa va insonning biron-bir sohada yoki faoliyat sohasidagi uzluksiz kasbiy faoliyatini ta‘minlash uchun mo‘ljallangan bo‘lsa, endi biz doimiy ravishda yangilanishni o‘z ichiga olgan tubdan yangi ta‘lim tizimini shakllantirish haqida gaplashmoqdamiz. Bundan tashqari, bunday ta‘limning asosiy xususiyati nafaqat bilim va texnologiyalarni uzatish, balki ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishdir.

O‘qituvchining kasbiy shakllanishi bu shaxsning kasbga kirishishning murakkab va ko‘p qirrali jarayoni bo‘lib, u o‘qituvchining shaxsiyatining yetakchi roli bilan shaxsiy va faoliyat tarkibiy qismlariga hissa qo‘shishi bilan tavsiflanadi. O‘qituvchining kasbiy mahorat modeli o‘quv jarayonining barcha tarkibiy qismlari (maqsadlari, mazmuni, vositalari, obykti, natijasi va boshqalar), o‘zingizning kasbiy faoliyat subyekti sifatidagi bilimlarni o‘z ichiga olishi kerak.

U,shuningdek, professional tajriba va ijodiy tarkibiy qismni o‘z ichiga olishi kerak. O‘qituvchining eng xilma-xil xatti-harakatlarining birikmasi bo‘lgan pedagogik faoliyatning funksiyalari bilan bog‘liq bo‘lgan kasbiy va pedagogik mahorat, ko‘p jihatdan o‘qituvchining individual psixologik xususiyatlarini ochib beradi va uning kasbiy mahoratidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.A.Ibragimov. Pedagogning individual ta‘lim trayektoriyasini loyihalash va amalga oshirish metodikasi. Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand viloyati XTXQTMOHM, 2020. - 80 bet.
2. Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb ta‘limi o‘qituvchilarining kasbiy shakllantirish texnologiyasi Monografiya T: Fan texnologiya nashiryoti.